

V.V.Kərimova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
vusale84deniz@gmail.com

MONİTORİNQ TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİNƏ NƏZARƏTİN DİNAMİK SİSTEMİDİR

Xülasə

Monitoring təhsildə keyfiyyətin yüksəldilməsinin əsas amillərindən biridir. Monitoring göstəriciləri təhsil sisteminin inkişaf dinamikasını izləməyə imkan verir. Monitoring nəticəsində əldə edilmiş nəticələr sonrakı mərhələlərə istiqamət göstərir.

МОНИТОРИНГ – ЭТО ДИНАМИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме

Мониторинг является одним из основных факторов повышения качества образования, показатели мониторинга позволяют проследить динамику развития системы образования. Результаты, полученные в результате мониторинга, указывают направление для следующих этапов.

MONITORING IS A DYNAMIC SYSTEM OF EDUCATION QUALITY CONTROL

Summary

Monitoring is one of the main factors of quality improvement in education. Monitoring indicators allow to follow the development dynamics of the education system. The results obtained as a result of monitoring indicate the direction for the next stages.

Açar sözlər: təhsil, keyfiyyət, monitoring, nəzarət, göstəricilər

Ключевые слова: образование, качество, мониторинг, контроль, индикаторы

Key words: education, quality, monitoring, control, indicators

Təhsil sistemi sosial sferanın xüsusi bir sahəsidir, cəmiyyətin təhsilə olan ehtiyaclarını həyata keçirir. Təhsil sisteminin inkişafının monitoringi bütün prosedurları əhatə edir. Monitoring proqnozlaşdırma ilə yanaşı informasiya sabitliyi, inkişafda məlumat çatışmazlığının qarşısının alınması, tövsiyələr və idarəetmə qərarlarının qəbulu, onların etibarlılıq dərəcəsinin artırılmasını özündə ehtiva edir. Cəmiyyətin təhsil ehtiyaclarının dinamikasına nəzarət etmək keyfiyyət və kəmiyyət göstəriciləricilərini göstərmək üçün monitoringin keçirilməsi əsas şərtidir.

Monitoring sosial idarəetmə nəzəriyyəsində fəaliyyətin ən mühüm, nisbətən müstəqil həlqələrindən biri kimi qəbul edilir. Onun çərçivəsində

aparılan pedaqoji tədbirlərin müəyyən edilməsi və qiymətləndirilməsi həyata keçirilir. Eyni zamanda, pedaqoji sistemin faktiki nəticələrinin onun son məqsədlərinə uyğunluğu barədə məlumat verən əks əlaqə verilir. Pedaqoji monitoring xüsusi tədqiqat obyektinə malikdir və müəllimləri, təhsil müəssisələrinin rəhbərlərini və idarəetmə orqanlarını yüksək keyfiyyətli məlumatlarla təmin edir. (1,s.210)

Monitoring ayrıca idarəetmə funksiyası deyil. Daha doğrusu, təhlil və nəzarət kimi idarəetmə funksiyalarının tərkib hissəsi, obyektə keyfiyyət və kəmiyyət dəyişikliklərinin dinamikasının ölçülməsi sistemi kimi çıxış edir. Monitoring “temperatur”u obyektin vəziyyətini ölçməyə imkan verən “termometr”dir. Təhsil sahəsində monitoringi təhsildə marketing sisteminin bir hissəsi kimi də nəzərdən keçirmək olar. Bu təkcə obyektin xüsusiyyətləri deyil, həm də təhsil marketing sisteminin özünə məxsus xüsusiyyətləri ilə bağlıdır. Monitoring prosedurların həyata keçirilməsini təmin edən elementlər toplusu kimi başa düşülür. Monitoring strukturunu təşkil edən elementlər aşağıdakılardır:

- monitoring subyektləri;
- monitoring göstəriciləri toplusu;
- monitoringin keçirilməsində istifadə olunan alətlər.

Monitoring subyektləri bu funksiyaları yerinə yetirən monitoring funksiyalarının daşıyıcılarıdır. Monitoring sistemində subyektlər təşkilatlar, strukturlar, həm də şəxslərdir.

Monitoring sistemində subyektlər təşkilatlar, strukturlar, həm də şəxslərdir.

Monitoring göstəriciləri toplusu sistemin vəziyyətini, keyfiyyət və kəmiyyət göstəriciləri dəyişikliklərini vahid şəkildə təqdim etməyə qadir olan ilkin göstəricilər məcmusudur.

Monitoringin keçirilməsində istifadə olunan vasitələr:

- statistik hesabat formaları;
- məlumat standartları;
- anketlər;
- sorğu vərəqləri.

Monitoring vasitələri monitoring subyektlərinin öz fəaliyyətlərində istifadə etdikləri müxtəlif texniki vasitələrdir. Bu elektron hesablama və digər avadanlıqlardır. Monitoring fəaliyyəti monitoring prosedurlarının məcmusudur. Məsələn, məlumatların toplanması, emalı və təqdim edilməsi, monitoring prosedurları, onların təşkili və təmin edilməsidir. (2,s.155)

Bundan əlavə, monitoring sisteminə, obyektin səviyyəsinə və monitoring predmetinə görə fərqlənən müxtəlif monitoring alt sistemlərini aid etmək olar.

Pedaqoji monitorinqin obyektı təhsil prosesinin nəticələri və onlara nail olmaq üçün istifadə olunan vasitələrdır. Pedaqoji monitorinqin növləri:

- Didaktik monitorinq-tədris prosesinin müxtəlif aspektlərinin izlənməsi;

- Təhsil monitorinqi-münasibətlərin ünsiyyət sistemini, təhsil prosesi iştirakçılarının qarşılıqlı əlaqəsinin xarakterini nəzərə alan təhsil prosesinin müxtəlif aspektlərinin izlənməsi;

- Sosial-psixoloji monitorinq-kollektiv-qrup, şəxsi münasibətlər sistemini, komandanın, qrupların psixoloji atmosferinin xarakterini izləmək;

- İdarəetmə monitorinqi-sistemlərdə müxtəlif idarəetmə səviyyələrində qarşılıqlı əlaqənin xarakterini izləmək: lider-müəllim heyəti; lider-tələbə komandası; lider-valideynlərdən ibarət komanda; rəhbər-təhsil müəssisəsinin xarici mühiti; müəllim-müəllim; müəllim-tələbə.

Beləliklə, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, pedaqoji monitorinq idarəetmə və pedaqoji qərarların qəbulu üçün informasiya təminatı sisteminin elementidir və pedaqoji prosesin effektiv idraki üsullarından biri hesab olunur.

Monitorinqi həyata keçirmək üçün bir çox prinsiplər mövcuddur. Təhsil monitorinqinin tərtibatçıları, əsas prinsipləri aşağıdakıları qeyd edirlər:

- Məlumatların obyektivliyi - monitorinq zamanı toplanmış məlumatlar etibarlı, obyektiv, olmalıdır. Obyektivlik, informasiya mübadiləsindən asılıdır.

- Məlumatların müqayisəsi - bu prinsipə görə məlumatlar müqayisə edilməlidir. Hər iki müəssisənin təhsil sisteminin nəticələri müqayisə edilərək problemin nədən ibarət olduğunu müəyyənləşdirmək və həmin istiqamətdə işlər görmək mümkün olur.

- Adekvatlıq - müxtəlif xarici amillərin ümumtəhsil müəssisələrinə təsirindən asılı olaraq qiymətləndirilməsini və bu sistemin öyrənilməsini nəzərdə tutur.

- Proqnozlaşdırıcı - alınmış məlumatlar diaqnozlaşdırıldıqdan sonra onlar təhlil olunmalı, proqnozlaşdırılmalı, mənfi və müsbət cəhətlər araşdırılmalı və problemlərin vaxtında aradan qaldırılması üçün tədbirlər planı hazırlanmalıdır. Bu prinsipə əsasən qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün ümumtəhsil müəssisəsində təhsil sisteminin inkişafına yönəlmiş yeniliklər edilir.

- Məqsədəuyğunluq - monitorinq qarşıya qoyulmuş məqsədə uyğun olmalı, müəyyən olunmuş tələblərə cavab verməlidir. Ümumiyyətlə, monitorinqi həyata keçirərkən mütləq şəkildə qarşıya məqsəd qoyulmalı və izləniləcək proses bu məqsədə uyğun olaraq aparılmalıdır.

- Optimallıq - bu prinsipə əsasən pedaqoji monitorinq zamanı ən əlverişli yol seçilməlidir. Optimallığı təmin etmək üçün bu zaman müasir texnologiyalardan istifadə oluna bilər.

- Mütəşəkkillik - monitorinqi həyata keçirən mütəxəssislər obyektin öyrənilməsi barədə məlumatlı olmalıdırlar. Onlar ciddi şəkildə eyni məqsədə çatmaq üçün birləşməlidirlər.

Bütün bu prinsiplər bir-birilə əlaqəli olub qarşılıqlı vəhdət şəklində həyata keçirilməlidir. Yalnız bu zaman pedaqoji monitorinq səmərə verər və qarşıya qoyulmuş məqsədə nail olmaq mümkün olar.

Monitorinq fəaliyyətləri üçün alətlər toplusu aşağıdakılardır:

- statistik hesabat formaları;
- məlumat standartları;
- anketlər;
- monitorinq subyektlərinin öz fəaliyyətlərində istifadə etdikləri və s.

Monitorinq ənənəvi tədqiqat və sorğu metodlarını əvəz etməyə müvəffəq olmuşdur. Monitorinq ayrıca müstəqil istiqamətə çevrilir, onun yeri ölçmələr, tədqiqatlar, təcrübələr, informatika və idarəetmə arasında müəyyən edilə bilər. Pedaqogikada monitorinqi pedaqoji sistemin fəaliyyəti haqqında məlumatların toplanması, saxlanması, emalı və yayılmasının təşkili forması kimi başa düşmək, onun vəziyyətinin davamlı tədqiqat monitorinqini təmin etmək və pedaqoji sistemlərin inkişafının proqnozlaşdırılması, vəzifələrindən biri təhsil müəssisəsini və prosesi səciyyələndirə bilən göstəriciləri müəyyən etmək və görmək monitorinqin onun metodoloji kökləri olan pedaqoji nəzarət və pedaqoji təhlil funksiyaları ilə əlaqəsini görmək olar.

Monitorinq göstəriciləri toplusu təhsil orqanları tərəfindən hazırlanmış təhsildə ən ümumi tendensiyalara uyğundur. Hər bir məktəbin göstəricilərini rayon üzrə orta göstəricilərə bərabərləşdirən əlavə amillər nəzərə alınmaqla monitorinq məlumatlarına statistik düzəlişlər etmək şərti ilə belə müqayisə müsbət nəticələr verəcəkdir. Monitorinq diaqnostik xarakterli bir çox gündəlik işləri həll etməyə imkan verir. Məktəb monitorinqində toplanmış məlumatlar fənlərin müəyyən bölmələrinin mənimsənilməsində sistemlik çətinlikləri müəyyən etməyə, müəllimlərin innovativ iş metodlarının səmərəliliyini qiymətləndirməyə, ayrı-ayrı şagirdlərin uğursuzluqlarının səbəblərini diaqnostika etməyə onları fənn, sosial-iqtisadi və ya digər amillərlə əsaslı şəkildə əlaqələndirməyə kömək edir.

Ədəbiyyat

1. Mehrabov A. *Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri*. Bakı, 2007, 385 s.
2. Məmmədşadə R. *Təhsildə keyfiyyət aparıcı istiqamətlərdən biri kimi*. Bakı, Müəllim, 2010, 170 s.
3. Бахмутский А.Е. *Мониторинг в школе: Интерпретация и использование результатов*. Санкт-Петербург, Книжный дом, 2008, 160 с.